

Artur Andrzejuk

Filozofia bytu w tekstach Tomasza z Akwinu

Wydawnictwo von borowiecky

Warszawa 2018

PROJEKT OKŁADKI, OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE
Maciej Głowacki
REDAKCJA JĘZYKOWA
Elżbieta Pachciarek

Zdjęcie na okładce przedstawia statuę św. Tomasza z Akwinu, znajdującą się na rzymskim uniwersytecie *Angelicum*.
(fotografia autora)

© Copyright by Artur Andrzejuk
© Copyright fot this edition by Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2018

ISBN 978-83-65806-37-6

WYDAWNICTWO von borowiecky
05-250 Radzymin
ul. Korczaka 9E
tel./fax (0 22) 631 43 93
tel. 0 501 102 977
www.vb.com.pl
e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

*Studium philosophiae non est ad hoc quod sciatur quid homines
senserint, sed qualiter se habeat veritas rerum.*

Studium filozofii nie jest po to, aby poznać to, co ludzie myśleli,
lecz jak to by się miało do prawdy rzeczy.

Św. Tomasz z Akwinu, *In libros Aristotelis „De caelo et mundo” expositio*, lib. 1 l. 22 n. 8.

Mieczysławowi Gogaczowi

Spis treści

I. Tomasz i tomizm (wprowadzenie)	11
1. Kim był Tomasz z Akwinu?	11
2. Na czym polega dzieło Tomasza	12
3. Czym jest akt istnienia?	13
4. Tomizm dzisiaj?	16
5. Uwagi o książce	19
6. Podziękowania	20
II. Krótka historia metafizyki arystotelesowskiej i tomistycznej	21
1. Filozofia pierwsza Arystotelesa	21
1) Nazwa „metafizyka”	21
2) Przedmiot i problematyka	22
3) Bóg Arystotelesa	24
4) Terminologia	25
5) Problem istnienia w metafizyce Arystotelesa	26
2. Neoplatońskie i arabskie modyfikacje metafizyki arystotelesowskiej	27
1) Platonizujące interpretacje arystotelizmu	27
2) Filozofia Arystotelesa w szkołach syryjskich	28
3) Średniowieczna filozofia arabska	29
4) Teologowie pierwszej połowy XIII wieku	31
3. Metafizyka Tomasza z Akwinu	32
1) Istnienie jako akt bytu	33
2) Bóg jako samoistne istnienie	33
3) Struktura bytów jednostkowych	34
4. Potępienia arystotelizmu w 1277 roku i powstanie późnej scholastyki	35
1) Zniekształcenie głównej tezy Tomasza	35
2) Filozofia Dunska Szkota i Ockhama	36
5. Renesansowy arystotelizm i nowożytny tomizm	38
1) Arystotelizm i renesans	38
2) Arystotelizm chrześcijański	38
3) Tomizm trydencki	39
4) Scholastyka katolicka i protestancka	39
6. Tomizm po encyklice <i>Aeterni Patris</i>	41
1) Tomizm tradycyjny	41
2) Tomizm lowański	42
3) Tomizm transcendentalizujący i fenomenologizujący	42
4) Tomizm egzystencjalny i konsekwentny	43
5) Tomizm analityczny	44
6) Tomizm biblijny	45
III. Arystoteles w interpretacji Tomasza z Akwinu	48

1. Paradygmatyczne stanowiska Gilsona i Steenberghena	50
2. Poglądy na Tomaszową interpretację filozofii Arystotelesa autorów opracowań <i>Komentarzy</i> Tomasza do tekstów Arystotelesa	54
3. Wybrane Tomaszowe egzystencjalne interpretacje filozofii Arystotelesa	61
IV. Problem źródeł Tomaszowej koncepcji esse jako aktu bytu	74
1. Arystoteles	74
2. Boecjusz.....	77
3. <i>Liber de causis</i>	78
4. Awicenna	80
V. Awiceniańskie źródła egzystencjalnej koncepcji bytu Tomasza z Akwinu	86
1. Główne tematy filozofii Awicenny.....	87
2. Drogi wpływu filozofii Awicenny na metafizykę Tomasza z Akwinu	87
3. Repertorium tez Awicenny, które Tomasz z Akwinu cytuje i z których korzysta <i>w De ente et essentia</i>	89
VI. Egzystencjalna metafizyka bytu w traktacie De ente et essentia	96
1. Istnienie jako akt bytu.....	98
2. Bóg jako samoistne istnienie.....	100
3. Struktura bytów jednostkowych	103
4. Zagadnienie subsystencji	108
VII. Problem istnienia w Komentarzu do „Liber de causis”	111
1. <i>Księga o przyczynach</i>	111
2. Problematyka terminologiczna	114
3. Aspekty i konteksty występowania terminu <i>esse</i> w <i>Komentarzu do Liber de</i> <i>causis</i>	118
1) Byt jako kompozycja <i>esse</i> i <i>essentia</i>	118
2) Pierwsza przyczyna sprawcza jako <i>ipsum esse subsistens</i> i jako przyczyna <i>esse</i> bytów stworzonych	120
3) <i>Esse</i> jako akt bytu.....	121
4) Stwarzanie jako przyczynowanie <i>esse</i>	127
4. Próba podsumowania.....	130
VIII. Zagadnienie własności przejawiających istnienie bytu	133
1. Ogólna teoria własności istnieniowych.....	134
2. <i>Res</i> („rzecz”, realność)	136
3. <i>Unum</i> („jedno”, jedność).....	139
4. <i>Aliquid</i> („coś”, odrębność)	141
5. <i>Bonum</i> („dobro”)	143
6. <i>Verum</i> („prawda”).....	145
7. <i>Pulchrum</i> („piękno”).....	147
8. Transcendentalia a pierwsze zasady.....	149
9. Transcendentalia a relacje osobowe.....	151
IX. Struktura bytu w <i>Summa contra Gentiles</i>	154
1. Typologia bytów substancjalnych.....	155

2. Samoistny akt istnienia – Bóg	157
3. Byty stworzone (przygodne)	159
4. Byty osobowe (<i>substantiae intellectuales</i>)	161
5. Byty materialne	166
6. Człowiek jako substancja duchowo-cieleśna	169
X. Relacje między filozofią i teologią w ujęciu tomistycznym	175
1. Stan interpretacji	175
2. Terminologia Tomasza	176
3. Konieczność teologii	177
4. Filozofia a teologia	178
XI. Problem istnienia Boga w filozofii Tomasza z Akwinu a „drogi” dochodzenia do Boga	182
1. Problem istnienia Boga	182
2. „Drogi” św. Tomasza jako ilustracja tezy, że rozum ludzki może o własnych siłach dojść do istnienia Boga	184
3. Droga pierwsza – „z ruchu” (<i>prima via – „ex parte motus”</i>)	185
4. Droga druga – „z przyczynowości sprawczej” (<i>secunda via – „ex ratione causae efficientis”</i>)	186
5. Droga trzecia – „z konieczności i przygodności” (<i>tertia via – „ex possibili et necessario”</i>)	188
6. Droga czwarta – „ze stopni doskonałości” (<i>quarta via – „ex gradibus perfectionis”</i>)	189
7. Droga piąta – „z zarządzania rzeczami” (<i>quinta via – „ex gubernatione rerum”</i>)	190
XII. Problem filozoficznego ujęcia istoty Boga w <i>Summa Theologiae</i>	193
1. Bóg jako <i>Ipsum esse subsistens</i>	195
2. Własności wynikające z <i>esse</i> jako właściwe atrybuty Boga	197
3. Własności Boga przypisywane Mu z perspektywy stwarzania	200
XIII. Problem pojęcia natury w pismach Tomasza z Akwinu	206
1. Boecjańskie i arystotelesowskie dziedzictwo	206
2. Tomasza z Akwinu zmagania z boecjańskim i arystotelesowskim dziedzictwem	209
3. Teoria natury w <i>De ente et essentia</i>	210
4. Natura jako źródło moralności	215
5. Prawo naturalne	218
XIV. Metafizyka istoty w <i>De principiis naturae</i>	222
1. Problematyka bytowania	223
2. Pryncypia natury	226
3. Przyczyny	227
4. Przyczynowanie	229
5. Podział przyczyn i pryncypiów	230
XV. Filozofia przyrody nieożywionej w <i>De mixtione elementorum</i>	234
1. Polemiczne punkty wyjścia rozważań w <i>De mixtione elementorum</i>	235
1) Teoria Awicenny	235

2) Teoria Awerroesa	237
2. Stanowisko Tomasza z Akwinu	238
XVI. Spór o rozumienie istnienia	241
1. Wystąpienie Idziego Rzymianina.....	242
2. Interwencje Tomasza Suttona.....	245
3. Stanowiska w sprawie istnienia i istoty w bycie na przełomie XIII i XIV wieku	247
XVII. Istnienie pierwszym aktem bytu (zamiast zakończenia)	252
1. Na czym polega <i>novum</i> metafizyki tomistycznej?	252
2. Jak była droga myślowa Tomasza do sformułowania tezy, że istnienie jest aktem bytu?.....	255
3. „Czy ktoś inny odkryłby wyjątkowość istnienia, gdyby nie zrobił tego Tomasz z Akwinu?”	257
Nota bibliograficzna	262
BIBLIOGRAFIA	264
Źródła	264
Opracowania.....	267
Summary.....	281